

М. Прошени

Юсиф Панчик

Михаило Малетић

ЈОСИФ ПАНЧИК

КОПАНИК И ЊЕГОВО ПОДГОРЈЕ

КРАЉЕВО
1968.

БИБЛИОТЕКА: ПИОНИРИ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАУКЕ

КЊИГА

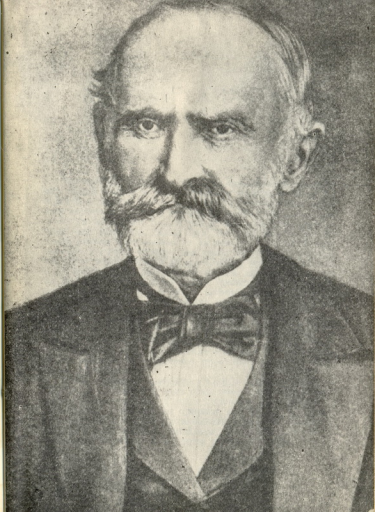
1

УРЕДНИК

МИРОЉУБ СПАСОЈЕВИЋ

ИЗДАВАЧ

ИЗДАВАЧКО ОДЕЉЕЊЕ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА КРАЉЕВО

МЕСТО ПРЕДГОВОРА

Панчић је, разуме се, значајан првенствено као пример једног изузетног интелектуалног напора, чији су резултати у толико значајнији, јер су учињени при више него лошим условима у земљи где је било тако мало могућности за научни рад, и где је огроман број службеника био неписмен. Мали број његових колега на Великој школи покушавало је да створи бар нешто оригинално у својој струци, ван своје предавачке службе. Насупрот томе, Панчић је дао безброј научних прилога, и то не само из области једне научне дисциплине. Стога он представља једног од првих правих научних радника у Србији прошлога века: пионира првих темељних проучавања читавог низа разних подручја природних наука.

Панчић је широј јавности познат углавном као ботаничар. Ботаника је, стварно, и чинила главну тему његовог научног интересовања, као што је „Флора краљевине Србије — његово најважније, животно дело. Али домен његовог интересовања простирао се и на друге природне науке.

Своју службену каријеру у Србији започео је као лекар по паланкама ове, још увек само аутономне кнежевине Турског царства. С врло скромним средствима, он је неуморно истраживао природу ове земље, на првом месту — биљке. Та пожртвованост, страст за сазнањем, изразито карактерише менталитет и карактер једног аутентичног трудбеника на пољу науке. Касније, када је

дошао на Велику школу, стекао je нешто боље услове за рад, и отада је објављивао прилоге и из зоологије, посебно с подручја њених разних специјалних дисциплина, дендрологије и других наука сродних ботаници, итд. Без претеча, поред мршавих библиотека, с врло скромним другим научним средствима, он је налазио на многе те-шкоће. Али нарочито везе с научницима развијених европских универзитетских центара пружале су му могућности да његове студије буду на нивоу тадашње светске науке.

Панчић природу није посматрао чисто фактографски, већ је испољивао и извесне синтетичке, природњачко-филозофске погледе. Имао је и позитиван став према теорији еволуционизма.

Сматрао је да се помоћу науке, односно просвећивањем широких народних маса, могу да превазиђу друштвене разлике међу људима и, залажући се за демократизацију школства, Панчић је истицао да је наука „поглавито позвана да реши већину важнијих политичко-економских питања нашега доба“. По Панчићу наука развија и морално осећање и да се добрим предавањем природних наука у душе младих људи могу унети клице свих врлина које владају у добро уређеном друштву.

Панчић је полазио од сократовског начела да врлина почива на знању и да је просвећеност најбоље средство за облаторовање нарави и стварање благостања. Јер, само су просвећени људи корисни чланови друштвене заједнице и зато је основни етички и социјални задатак — просвећивање непросвећених, ширење знања и уништавање заблуда и мистификација.

Посебан је и његов значај за пропагирање природњачких истраживања — рад на стварању научне школе. Још од краја шездесетих година прошлога века, под утицајем научних идеја које су допирале са запада, а и из Русије, егзактне науке постајале су све популарније у србјанске бачке омладине. На прелазу столећа на будућем београдском универзитету налазила се елитна плејада представника ових научних дисциплина. Њиховом стручном опредељивању, још у време док су они били студенти на Великој школи много је допринео Јосиф Панчић.

Панчић је рођен у Хрватској, али је највећи део

свога живота провео у Србији, коју је прихватао као своју другу отаџбину. Та чињеница долази до изражаја кроз цео његов рад, посебно кроз разне акције опште-културног и општедруштвеног значаја, што је у толико важније, јер је била у питању земља у којој је сваки сектор живота изискивао много напора да би се отргao од дотадашње заосталости. У томе погледу Панчић је био врло конструктиван прегалац, више за своје време од ма којих рођених у Србији.

Ова књига не представља научну монографију, већ популаран рад, написан да би се данашње наше генерације што више упознале с овим тако значајним представником наше науке и нашег културног наслеђа. Због тога су у њој засућуљени више детаљи из његовог живота, научног успона и деловања, док су научни резултати приказани у оној мери колико то одговара њеној намени. И као таква, она ће сигурно задовољити нашег љубопитљивог читаоца и нашу ширу, јавност, тим пре, што наша литература оскудева баш у делима те врсте.

На свом је месту што је проблематици Копачице посвећена посебна пажња, и с обзиром на Панчићеве студије, и на симпатије које је увек гајио према овој, пре 1912. године највишој планини у Србији.

Др Ј. Миланчевић

Од безбрижног и у лепоту природе родног му Велебита заљубљеног дечака — до доктора медицинских наука. — Од првог научног испитивача билног и животињског света Србије и Балканског полуострва — до првог професора природних наука на Лицеју и Великој школи у Београду и првог председника Српске академије наука и уметности. — Панчић је „Ли не своје адолтијане домовине“ — човек који је успео да Србију, тек ослобођену од Турака, богато осветли пред широком јавношћу научног света. — У својој личности усредсређивао је научника, педагога, истраживача, писца и популаризатора природних богастава и лепота Србије. — Радио је и живео под геслом: „Воља, рад — успех“.

селу Утрине, чији је једи заселак и да-
нас носи име „Панчићи“, код Брибира,
испод планине Велебита, у Хрватском
Приморју, рођен је 17. IV 1814. године,
као четврто дете у својих родитеља, мајке Маре и
оца Павла — Јосиф Панчић. Родитељи су му били,
као, уосталом, и сви Приморци са крша, доста сиромашни, али радни и честити и као такви у целом
крају и цењени.

Прво што је мали Јосиф упознао, и што је у
њему оставило доживотно неизбрисиву импресију,
била је сурова лепота природе његовог завичаја.
чаја.

Ево како сликар-песник Пеба Милосављевић у
Југословенским акварелима доживљава сусрет са
Велебитом:

— Велебит. Више вас не чуди ова сурова при-
рода, овај грозни камен и ове вртоглаве литице и
провалије. Али, шта то привлачи ваш поглед? То
више нису стасити људи и жене са Кордуна и
Далматинске Загоре. Дело човека или природе?
Гробље? На овом месту, на овој висини, у овој са-
моћи и тишини?

Ако овде икада сретнете човека, рећи ће вам да је место посвећено. Место на коме се, по обичају из давнина, одмара покојник на своме путу у вечност. Одмора да би на свет с којим се растаје бацио још један, последњи, поглед. И да се место, са ког се од света растао, обележи по једним каменом. И када са камена на коме сада седите побеге за тим бледим погледом, изгледала вам као да сте на самом небу: величанствена панорама, бескрајна, трагична, овењана непрегледним морем..."

У дуге зимске вечери Јосиф је често слушао мудре и животном филозофијом истанчане расправе Горштана. Док је на огњишту горела ватра, старији су, седећи на троновима, сучући дуге бркове и браде, уз потпаљивање својих дула, с озбиљним и достојанственим лицима, изгледали као неко веће „стараца — мудраца“. А млади су и те како имали шта да чују од ових, природно надарених старца-горштака:

— Прича се ту о свему: Шта је то што чини небеско тело оваквим како га гледамо; је ли свако једнако грађено, или има свако своју грађу; како је дошло до овога што гледамо, на пример, на Земљи; је ли и на другим небеским телима тако или другачије, мора ли то тако бити или се може свет и другачије замислити и саградити итд.

Онда, сликовите приче о појединим народним трибунима и борцима за слободу. О бројности Словена, о величини и моћи наших средњовековних држава; о њиховој пропасти, па потом о јуначкој борби народа за слободу, о славним подвизима његових заточника, а све је то било праћено певањем песма уз гусле. Била су то исконска народна посела, на којима се искуство и родољубље преносило с колена на колена.

Прве године младог Панчића нису се ни у чему разликовале од детињства ма ког другог сељачког детета овог горштачког краја.

Родни крај у коме је растао дечак Јосиф био је и његова прва школа. Природа, тај ненадмашни немар сталног стварања и разарања градила је чудесне „ликове и дворце као у бајци“. А облаци, који се небом повијају, стварајући чудесне облике често су привлачили пажњу маштовитог детета.

Време до златаска у основну школу, Јосиф је провео на селу, окружен брижном пажњом својих родитеља, где се пазило како на сваку реч, тако и на сваки залогат хлеба. Мукотрпни живот родног краја вапио је за нечим јаким што ће савладати све невоље — и зар се све то није урезало заувек у младог Панчићу.

То су његова прва сазнања о људском друштву; патријархални понос на старину и углед породице, постаће касније снажан подстрек његовим самопрегачким амбицијама и самоодрицањима у тежњи за пуни успех у народну корист.

ИСПУЊЕЊЕ ПАНЧИЋЕВЕ ЖЕЉЕ

Планинарски савез Србије организовао је 7. VII 1951. године први планинарски слет на Копаннику. На слету је учествовало преко 2.000 планинара. Слет је био организован и посвећен преносу посмртних остатака Јосифа Панчића, првог планинара Србије. Ковчег у коме су били посмртни остаци Јосифа Панчића био је направљен од **Панчићеве оморике**. Међу учесницима се осећао понос, јер као планинари Србије овим чином испуњавају жељу великог научника, природњака и планинара — да **вечито почива на својој и нашој вољеној планини, Копаннику**.

На највишем врху Копанника, Сухом Руднику, који се од овог дана зове **Панчићев врх**, подигнут је маузолеј, импозантна масивна грабевина, грађен од најтврђег копанничког гранита, са плочом на којој је следећи текст:

Остварујући завет Панчићев преносимо га да овде вечно почива. Објављујемо и његову поруку упућену српској омладини да ће тек дубоким упознавањем и процавањем природе наше земља показати колико води и поштује своју отаџбину“.

7. VII 1951.

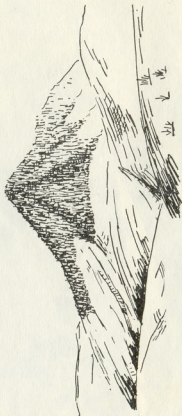
Српска академија наука,
Универзитет у Београду и
Планинарски савез СР Србије.

Средином децембра 1964. године Српска академија наука и уметности одржала је свечану седницу поводом стогодишњице од оснивања **Српског ученог друштва**, од кога је априла 1887. године настала **Српска академија наука и уметности**.

И овом приликом су академици у својим говорима изразили велику захвалност и признање Јосифу Панчићу, првом председнику Српског ученог друштва, а касније и првом председнику Српске академије наука и уметности.

Свечаност је завршена полагањем венаца на споменик Јосифу Панчићу у Студентском парку.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Српска академија наука и уметности, Одељење природно - математичких наука, **Панчићев зборник**, у спомен 150. годишњице његовог рођења, Београд, 1967. године.
2. Светомир Николајевић, Краљевско - српска Велика школа за педесет њених година, Годишњица Николе Чупића, XII, Београд, 1891. године.
3. Сто година филозофског факултета у Београду, Народна књига, Београд, 1963. године.
4. Живан Живановић, др Јосиф Панчић „Из природе“, Српска књижевна задруга, књига 13, Београд, 1893. године.
5. Данка Митрановић, **Панчићев живот**, Српска академија наука и уметности, Посебна издања, књига CCCLXXV, Одељење природно - математичких наука, књига 33, Београд, 1964. године.
6. Коста В. Петковић, **Споменица Српског геолошког друштва**, Београд, 1954. године.
7. Коста Н. Христић, **Записи старог Београђанина**, Београд, 1937. године.
8. Михаило Малетић, **Политика**, од 13. децембра 1965. године.
9. Константин Бранковић, **Развитак Велике школе**, Гласник Српског ученог друштва. I, Београд, 1865. године.
10. В. Јовановић, **Статистика наставе у краљевини Србији**, Београд, 1890. године.
11. Живојин Ј. Јуришић, **Живот и рад др Јосифа Панчића** (рукопис).
12. Милан Ђ. Милићевић, **Поменик знаменитих људи**, Београд, 1888. године.

С А Д Р Ж А Ј

Предговор	7
Јосиф Панчић	11
Животни пут Јосифа Панчића	13
Прва одвајања од родног места и прва научна сазнања	16
Обилазак родног краја и посета Беча	24
Сусрет с Вуком Караџићем и долазак у Србију	26
Много чита, зна разне језике... опасан је!	28
Панчићев рад у Лицеју	34
Панчићев лик	47
Панчић као педагог	52
Панчићево тражење о извођењу научних екс- курзија	64
Панчић као родољуб	68
Панчићев прилог у борби за народни језик	79
Преглед радова	81
Панчић о човековом месту у природи	89
Панчићева оморика — „живи фосил“ природе	96
Панчићево зеленче	102
Панчић о сокобањском сателиту	104
Савременици о Панчићу	106
Критичари према Панчићу	110
Један необичан догађај у Сремским Карловцима	113

Банкет у част др Јосифа Панчића	115
Панчића је последње године живота лечио већ познати књижевник, иначе лекар, Лаза К. Ла- заревић	122
Последњи часови	124
Панчићева посланица	126
Опроштаји с науком и академиком	129
Свечаност приликом откривања Панчићевог споменика	132
Две генерације — два сећања	135
Испуњене Панчићеве жеље	138
Копанник и његово подгорје	141
Библиографија	171
Садржај	173